

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

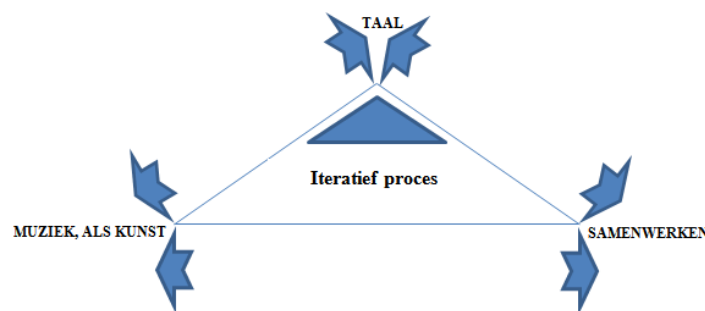
‘Betekenis kan niet los worden gezien van de activiteiten en het gedrag van de taalgebruiker’
(Wittgenstein)

‘De geest is absoluut geen schone lei bij de geboorte’
(Chomsky)

Deze wijsheden van Wittgenstein en Chomsky brengen het begrijpen van taal voor een antwoord op de vraag van de titel van deze publicatie nog niet dichterbij. Het woord samenwerken kent een definitie waar we mee kunnen leven, maar voor ‘wat taal is’ en het duiden van de relatie tussen taal en samenwerken ligt dat niet eenvoudig.

We zullen ons bedienen van een trilogie waar ook kunst deel van uit maakt, dit om vanuit de relaties ‘muziek (in de taal) en samenwerken’ en ‘kunst en samenwerken’ ook de dynamiek in de relatie ‘taal en samenwerken’ beter te kunnen doorgronden.

Voor deze publicatie zullen we de focus op ‘taal en samenwerken’ mede in een kunst-zinnig perspectief zetten. Een specifieke kijk op de relaties ‘muziek versus kunst en samenwerken’ komt in separate publicaties aan de orde.

Figuur 1: Muziek (, als kunst), samenwerken en taal als gezamenlijk iteratief proces

Taal zien we reeds als fundament voor, en is onlosmakelijke verbonden met, samenwerken. Maar samenwerken kent veel meer dan alleen een talig perspectief. Wij zullen enkele facetten van de taal beschouwen zodat we ons een rijker beeld kunnen vormen van juist de relatie die taal met samenwerken heeft. Het zal dan ook gezichtspunten bieden hoe niet-taligheid en samenwerken zich tot elkaar verhouden, in die zin dat taal zich in de menselijke relaties bijvoorbeeld ook uit in gedrag en beweging. Het resultaat van de taal is daar dan deel van, zoals de uitspraak van Wittgenstein toont door betekenis van de taalgebruiker in verband te brengen met activiteiten en gedrag.

We zullen beginnen veronderstellingen van enkele filosofen tegen het licht te houden om vervolgens de thema's over taal met de vragen van deze publicatie voor te leggen, die met voorbeelden nader aan de orde zullen komen. Als houvast en om de relatie tussen taal en samenwerken een bruikbaar perspectief te bieden, definiëren we samenwerken. Dat laatste gebeurt op hoofdlijn omdat in mijn publicatie 'Wat heeft muziek met samenwerken te maken?' ruim aandacht wordt besteed aan die definiëring.

(Linguïstische) filosofen over taal

Wanneer we taal vanuit de filosofie benaderen, halen we heel wat op ons hals. Maar juist daarom is het, voor een breder perspectief, nuttig in relatie tot samenwerken vanuit dat oogpunt te bekijken.

Ten eerste om ons af te vragen 'Wat kan die taal ons nog veel meer duidelijk maken dan we in ons dagelijks werk in organisaties (maar ook sociaal en privé) gewend zijn?' Ten tweede om vanuit dát verruimende (maar wellicht ook verwarrende) perspectief onze kijk op samenwerken (als proces, een werkwoord en een manier) te verdiepen.

We zullen de volgende filosofen laten passeren:

Wittgenstein (linguïst /1889-1951), Chomsky (linguïst /1928 - ...), Austin (linguïst/1911-1960) en Nietzsche (existentialist/1844-1900).

Wittgenstein bedoelde met 'Betekenis kan niet los gezien worden van de activiteiten en het gedrag van de taalgebruiker': 1. Het centrale probleem is: de relatie tussen taal, gedachte en werkelijkheid 2. Logische orde is noodzakelijk voor betekenis, zodat gewone taal niet logisch imperfect kan zijn én 3. Het is de context die de betekenis van een uitdrukking en specifieke omstandigheden verklaart.

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

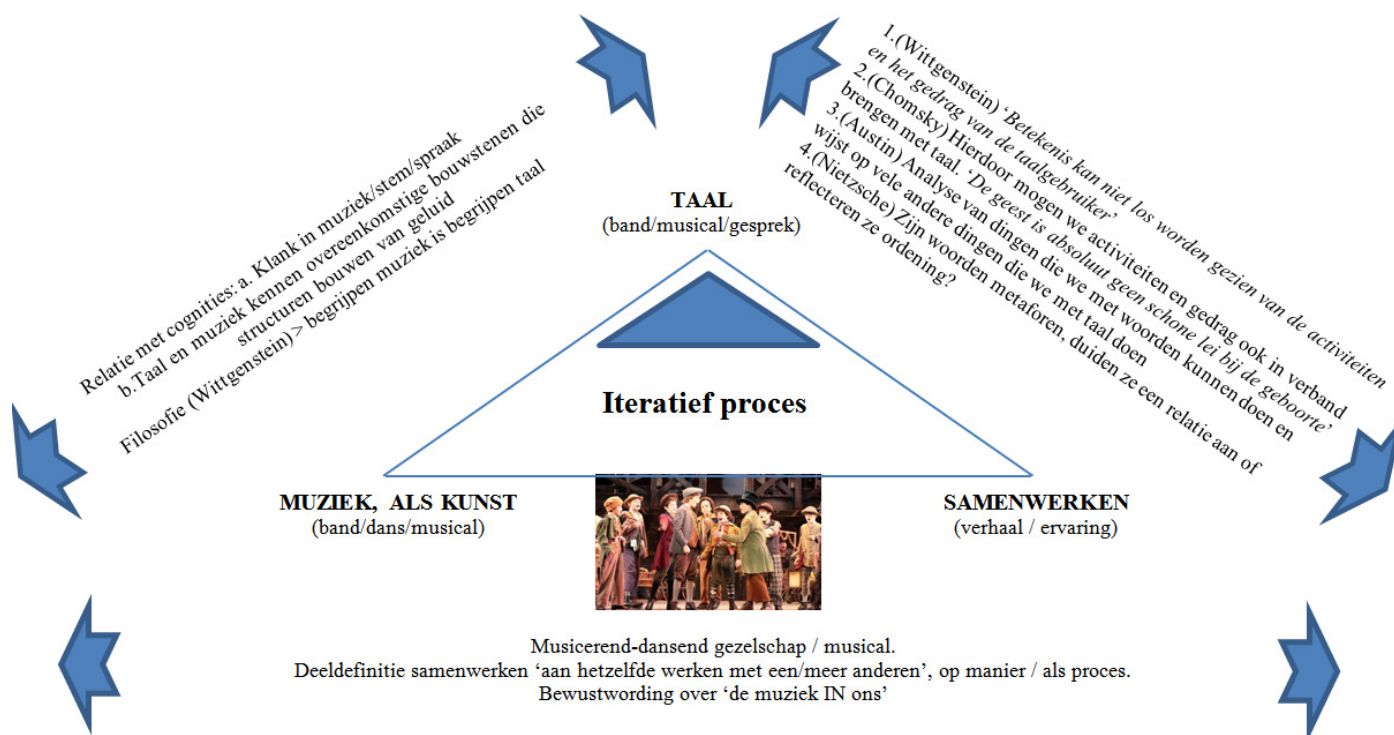
Chomsky bedoelt met 'De geest is absoluut geen schone lei bij de geboorte' dat alle talen op fundamenteel niveau een universele structuur, een grammatica delen. Deze universele grammatica is als 'hardware' in onze hersenen aanwezig en wordt niet door onderwijs of ervaring aangeleerd. Blootstelling aan taal zet het proces alleen maar in gang. De hardware is net als andere cognitieve capaciteiten een aspect van de menselijke natuur.

Austin begon met analyse van dingen die we met woorden kunnen doen en wijst net als Wittgenstein op de vele andere dingen die we met taal doen. We representeren niet alleen hoe de dingen zijn, we stellen ook vragen, geven bevelen, maken grapjes, doen beloften en voorstellen, geven advies, beledigen, overtuigen en intimideren en dat allemaal met woorden.

Austin maakte ook met taal een onderscheid tussen woorden met conventionele betekenis, woorden om een daad te stellen én woorden waarmee we zeggen een handeling te verrichten.

Nietzsche stelde dat woorden niets anders zijn dan: 1. Metaforen van metaforen 2. Het alleen duiden van de relatie van de dingen tot de mens en 3. Het reflecteren van de menselijk, intellectuele ordening.

Wanneer we dit een plek geven in de trilogie van figuur 1 dan ontstaat, met aanvullingen uit de hoofdfiguur 4 van de publicatie 'Wat heeft muziek met samenwerken te maken?', het volgende beeld:

Figuur 2: Filosofen in de trilogie muziek (, als kunst), samenwerken en taal

Voor het praktische doel van deze publicatie laten we de woorden die ons fors aan het denken zetten, maar niet direct betekenis toevoegen in de relatie tussen taal en samenwerken, voor wat ze zijn. Samengevat is dan **van directe waarde dat voor taal:**

1. deze niet los gezien wordt van de activiteiten en het gedrag, deze logische orde nodig heeft, het de context is die de betekenis verklaart;
2. de universele grammatica als 'hardware' in onze hersenen aanwezig is en als proces alleen maar in gang wordt gezet bij blootstelling aan taal;
3. het een gegeven is dat we vele andere dingen met taal doen en er woorden zijn voor betekenis, een daad stellen en een handeling verrichten;
4. het nuttig is ons af te vragen, wanneer we elkaar na veel moeite toch niet begrijpen, wat taal eigenlijk is. Zijn het metaforen, duiden ze een relatie aan of reflecteren ze ordening?

We keren terug naar Chomsky om nog een belangrijk onderscheid, zeker voor samenwerken, te duiden vanuit de taalkunde, als één van de cognitieve wetenschappen. Taalwetenschap houdt zich bezig met een van de cognitieve vermogens van de mens, diens taalvermogen. Dat zit in:

- het hoofd van de taalgebruiker, met wat hij noemt I-language, het 'internalized language system', in het Nederlands wel vertaald met het woord 'binnentaal'.

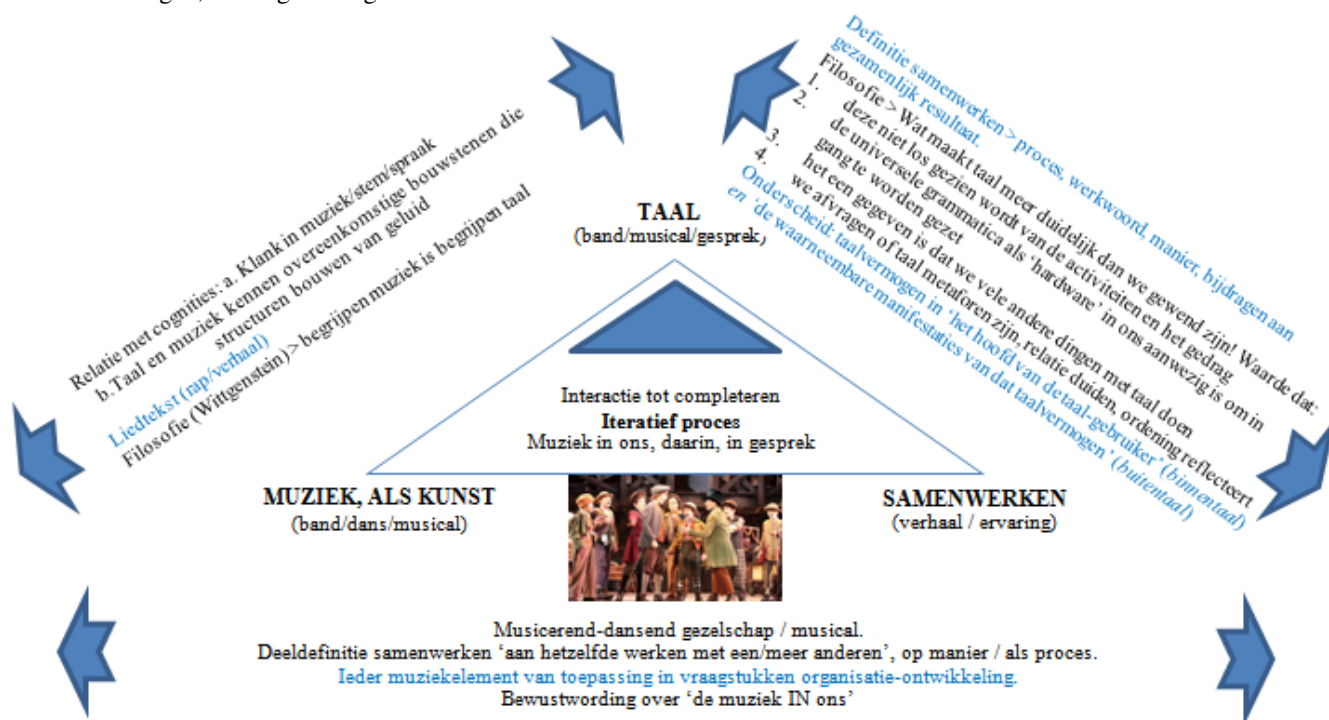

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

Binnentaal staat tegenover:

- de waarneembare manifestaties van dat taalvermogen in een taalgemeenschap, E-language (externalized language of 'buitentaal'). Voor veel mensen is buitentaal de primaire associatie die ze met taal hebben.

Wanneer we dit (in blauw aangegeven) laatste eveneens plaatsen in de trilogie dan ontstaat, met enkele aanvullingen, de volgende figuur:

Figuur 3: De directe waarde voor taal samengevat in trilogie muziek (, als kunst), samenwerken en taal

Communicatie, spraak en beleving van taal

Verhouding communicatie, spraak en taal

Vanuit wat van directe waarde voor taal is, kunnen we opmaken dat spraak meer uitdrukt en in de interactie brengt dan taal. Dat wordt bevestigd in Trouw van 29 juli 2014 waarin wordt verwezen naar een artikel van mede de hand van Chomsky waarin hij stelt dat taal niet hetzelfde is als communicatie en taal inderdaad ook niet spraak is. Communicatie en spraak zijn slechts wat we met taal doen en hoe we die naar buiten brengen. Communicatie en spraak zijn, volgens hen, ook niet speciaal menselijk. De kern van taal, zegt deze invloedrijke stroming in de taalwetenschap, is de grammatica. Wat mensen uniek maakt:

*woorden eindeloos aan elkaar kunnen plakken in zinnen met een hiërarchische structuur,
is volgens deze taalkundigen de essentie van taal.*

Vele dimensies bij beleving van taal IN onszelf en IN onze interactie

Ik kan me in deze laatste alinea om de volgende redenen vinden. In de essentie van taal kennen spraak en communicatie meerdere gezichten, zodat we ons dan wel moeten verdiepen in de beleving van ons *plakken* (de menselijke kant). Dat wordt iets beter voorstelbaar als we ons realiseren dat ieder woord net zoveel betekenissen kan hebben als er mensen zijn, laat staan de zinnen waarin die woorden worden uitgedrukt. Er is dus in de onderlinge communicatie genoeg te onderzoeken, w.o. het gedrag dat deel uitmaakt van die communicatie. Daar gedrag ook een lijfelijke aangelegenheid is ontstaat er zo ook een relatie tussen taal en gedrag. *We stellen daarmee daarom dat: 'er is een noodzakelijkheid de dialectiek in de dialoog te benutten om te kunnen doorgronden wat taal voor (mentale, fysieke en emotionele) samenwerking (als proces, manier en werkwoord) betekent en is!'*

Die noodzaak tot onderzoek (= dialectiek in de dialoog) past ook in het beeld van Wittgenstein 'Betekenis kan niet los worden gezien van de activiteiten en het gedrag van de taalgebruiker'. Taal is ook vanuit deze uitspraak niet hetzelfde als communicatie en is ook niet spraak. Wanneer we een verbinding maken tussen de genoemde essentie van taal, het woorden aan elkaar kunnen plakken in zinnen, en Wittgenstein dan *moeten* we zelfs activiteiten en gedrag in verband brengen met taal.

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

Taal en (persoonlijke) waarden

De vele dimensies bij beleving van taal, en haar relatie met communicatie en gedrag, brengt ons zeker bij (persoonlijke) waarden die ontstaan uit persoonlijke ervaringen en staan voor jouw zienswijze op het leven, je persoonlijke kijk op de werkelijkheid, uitgedrukt in attitudes, taal, prioriteiten en acties.

Taal is daarmee dus een onderdeel van onze uiterlijke werkelijkheid.

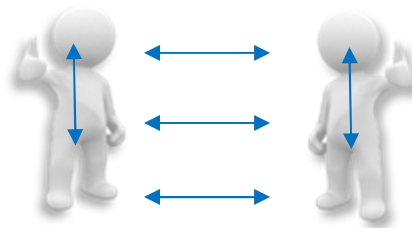
Omdat we in taal ons denken, gevoelens en bewegen kunnen uitdrukken, is het noodzakelijk taal permanent in verband te brengen met de wijze waarop we inhoud geven aan onze persoonlijke relaties, rol(len) en doen. Dit geeft tegelijk een aanleiding duidelijk te maken dat taal bij samenwerking deel kan zijn c.q. gebruik kan maken van alle gedefinieerde dimensies van samenwerken. De Dikke Van Dale helpt, met de zorgvuldigheid waarmee de Nederlandse woorden zijn gedefinieerd, tot een meerwaarde het woord 'samenwerken' in een breder en verbeeldend perspectief te kunnen zien.

De afbeelding in figuur 4 verduidelijkt dat wanneer hier de taalwetenschap zich bezighoudt met één van de cognitieve vermogens van de mens, diens taalvermogen bestaande uit 'binnentaal' (in het hoofd van de taalgebruiker) en 'buitentaal' (de waarneembare manifestaties van dat taalvermogen), we die taal in meerdere dimensies moeten trachten te doorgronden.

Omdat (persoonlijke) waarden ontstaan vanuit persoonlijke ervaringen verbinden zij de binnen- en de buitentaal op miraculeuze wijze en zijn daarmee deel van het onderzoek waartoe de 4 genoemde punten (zie figuur 3), die 'van directe waarde voor taal zijn', ons uitnodigen.

In taal kunnen we:

- ons denken, gevoel en bewegen uitdrukken
- deel zijn van de dimensies van samenwerken (proces, manier, werkwoord)
- met waarden de verbinding tussen binnen- en buitentaal onderzoeken

- Denken / Intelligentie
- Gevoelens / Emoties / Intuïtie
- Beweging / Driften

Figuur 4: Taal in verband te brengen met dimensies: persoonlijke relaties, rol(len) en doen (bij samenwerken)

Opmaat vanuit globale vragen naar een verfijning van enkele te beantwoorden vragen

Wanneer we vanuit het bovenstaande willen komen tot een focus op te beantwoorden vragen, over de relatie tussen taal en samenwerken, dan zijn we genooddaakt tot een ruimere blik op zowel de definitie van samenwerken als op taal. We zullen die blik verruimen, na eerst een globale formulering van te beantwoorden vragen, die als rode draad deze publicatie naar een waardevol slot zullen brengen.

Dan is het nu nuttig de bovengenoemde aan taal gerelateerde dimensies op te nemen in figuur 1 om de tot nu gebruikte figuren samen dienstbaar te laten zijn aan het uitdrukken van de kernpunten van deze publicatie:

Figuur 5: Vele dimensies bij beleving van taal IN onszelf en IN onze interactie

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

Focus en een eerste beschouwing op vragen

Wanneer we de samenvatting, 'van directe waarde voor taal is dat':

1. deze niet los gezien wordt van de activiteiten en het gedrag;
2. de universele grammatica als 'hardware' in ons aanwezig is om in gang te worden gezet;
3. het een gegeven is dat we vele andere dingen met taal doen;
4. het nuttig is ons af te vragen of taal metaforen zijn, een relatie duiden of ordening reflecteert?

én het gemaakte onderscheid vanuit taalkunde tussen het taalvermogen dat zit in 'het hoofd van de taalgebruiker' (*binnentaal*) en 'de waarneembare manifestaties van dat taalvermogen' (*buitentaal*),

naar de praktijk van taal en samenwerken willen brengen, dan besteden we over de relatie taal(gebruik) en samenwerken later in deze publicatie, na 'Wat verstaan we onder samenwerken én ...?' en 'Een nadere beschouwing op taal', aandacht aan de volgende twee voorbeelden:

- Het zakelijk groepsgesprek;
- De zanger/muzikant.

De laatste stap, en ontknoping van deze publicatie, is dan in hoeverre we inzicht hebben gekregen in:

- 'zichtbare' en 'voelbare' *aanleidingen* naar een effectiever en waardevoller samenwerken;
- de geboden *perspectieven* over binnen- en buitentaal voor een keuze tot individueel versus samenwerkingsgeoriënteerd werken.

Het uitgangspunt is dat we met inzichten daarover, met een goed beeld over onze binnentaal, (een) geschikte gesprekspartner(s) met onze buitentaal zullen zijn.

Eerste beschouwing op vragen

We begonnen met een filosofische kijk op de dimensies bij de beleving van taal IN onszelf en IN onze interactie. Daarna markeerden we de verhouding tussen communicatie, spraak en taal, met de plaats van waarden daarin. Om dat te vervolgen met een praktische zoektocht naar samenwerken, met onze blik op taal, laten we de volgende vragen daarin leidend zijn:

A. Bijzonderheden en betekenis van taal:

1. Wat zijn de bijzonderheden en functies van taal in filosofische zin eigenlijk a.d.h.v. wat diverse filosofen stel(d)en?
2. Welke betekenis kunnen we, op basis van die wijsheden, dan aan taal ontleen?

B. Individuele vragen (*binnentaal*):

1. Met taal kun je nooit helemaal uitdrukken wat je (niet) wilt ... ?!
2. Als dat (niet) zo is, wat betekent taal dan eigenlijk in je eigen leven?

C. Samenwerkingsgeoriënteerde vraag (*buitentaal*) :

- Hoe jezelf en elkaar te voeden vanuit taalgebruik, met focus op luisteren?

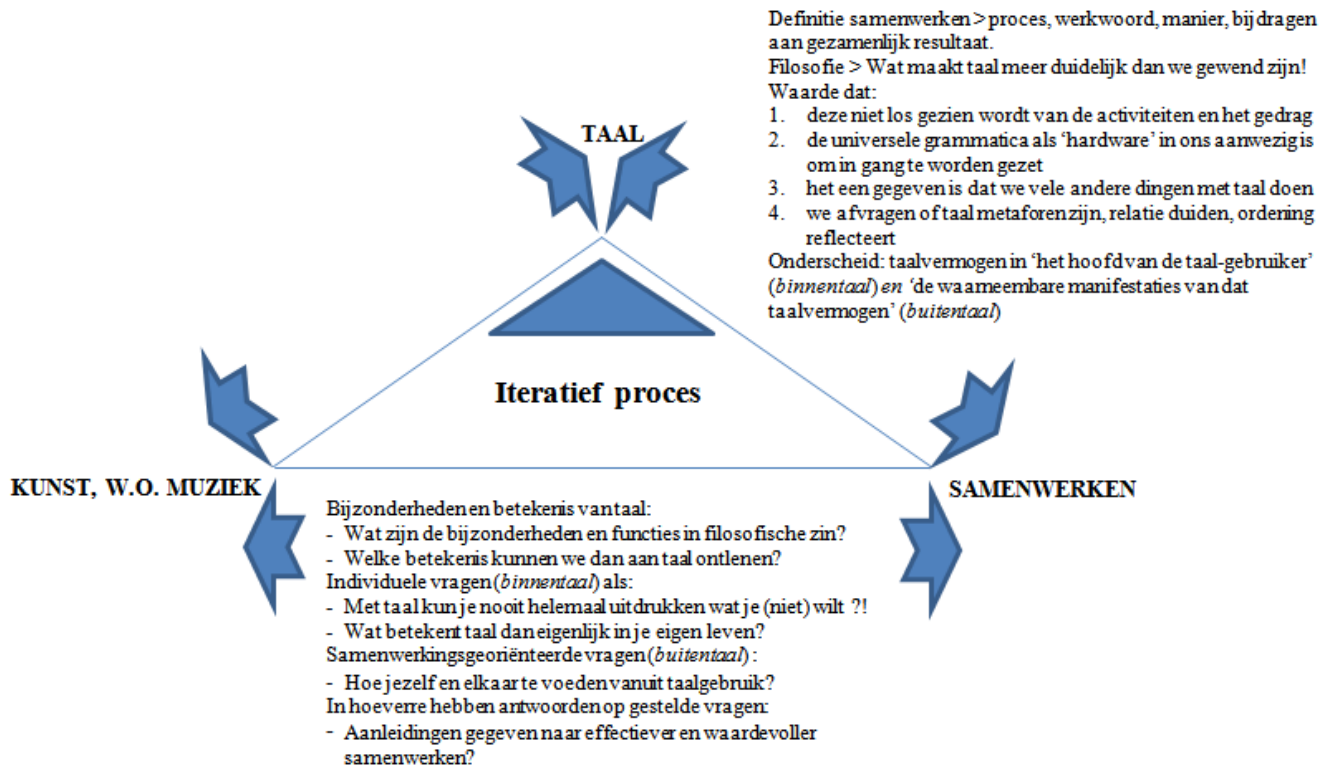
Naar de ontknoping van deze publicatie

Nadat we reeds 'Bijzonderheden in betekenis van taal' onderzochten én bij de voorbeelden hebben stilgestaan, zullen we ons nog buigen over de mate waarin we tot verdieping hebben kunnen uitnodigen als 'een ontknoping van deze publicatie'.

Wanneer we deze 'Focus en een eerste beschouwing op vragen', als rode draad, relateren aan de trilogie dan brengen we 'wat van directe waarde voor taal is' in de relatie 'taal en samenwerken' én zetten we de zojuist gestelde vragen in een artistiek perspectief van 'kunst en samenwerken' (zie figuur 6). Dit laatste als uitnodiging tot (en ook gegeven) de taal in een veel groter perspectief te kunnen onderzoeken dan de *buitentaal* dagelijks doet vermoeden, daar dit voor veel mensen de primaire associatie is die ze met taal hebben.

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

Figuur 6: 'Wat van directe waarde voor taal is' en 'beschouwing op vragen' als deel van het iteratief proces
(taal-KUNST, w.o. MUZIEK = muziek als kunst waarin liedteksten de muziek in de taal uitdrukken)

Wat verstaan we onder samenwerken en hoe voedt dat onze beelden over de relatie met taal?

Wanneer we de (ook filosofische) dimensies bij de beleving van taal IN onszelf en IN onze interactie in een praktische verhouding tot samenwerken willen brengen, is het nuttig een kader te schetsen dat onze taal over samenwerken biedt. Met de Dikke Van Dale als uitgangspunt is het de bedoeling daarmee een bijdrage te leveren aan verrijking van associaties en beelden over de relatie taal en samenwerken.

Merk op! Met de onderstaande definitie zien we dat samenwerken ook een (individueel) waarde is. De betekenis is dan ontstaan uit persoonlijke ervaringen en zienswijze op het leven en werkelijkheid, uitgedrukt in attitudes, taal, prioriteiten en acties, omdat men samenwerken een betekenis kan geven om naar te gedragen.

Het onderling delen van de diversiteit aan beelden en ervaringen over het samenwerken, naar een consensus daarover, maakt duidelijk hoe belangrijk taal is als een relationeel instrument (zie hieronder dan te zien als proces, werkwoord en manier).

De definitie en synoniemen voor betekenis/identificatie van woorden

Het begrip Synergie (Griekse: *synergia*, samenwerking) is een begrip dat een proces beschrijft waarbij het samengaan van delen meer oplevert dan de som der delen. Hierin is het kernwoord 'een proces', terwijl definities over samenwerking/samenwerken het ook als 'een werkwoord' en 'een manier' schetsen, nl.:

- aan hetzelfde werken met een of meer anderen
- de manier waarop er met elkaar gewerkt wordt

Het sociaal recht drukt samenwerken als werkwoord uit: 'het richten van de inspanningen, van twee of meer personen of instanties op hetzelfde doel'.

Dan zijn er nog twee veelzeggende definities van samenwerken, nl.:

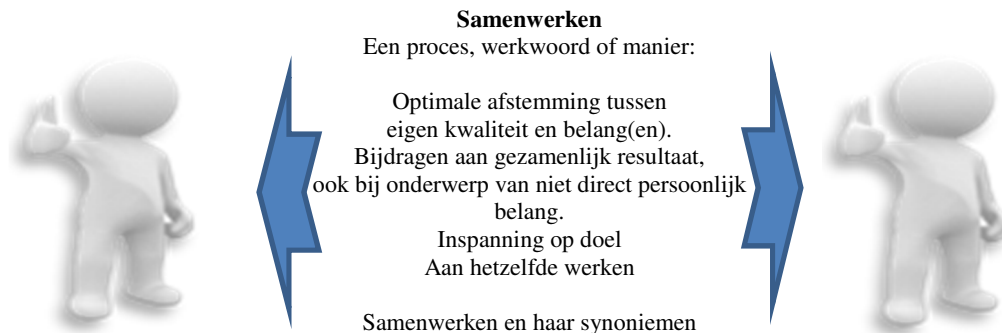
- het bijdragen aan een gezamenlijk resultaat, ook wanneer het een onderwerp betreft dat niet van direct persoonlijk belang is én
- een optimale afstemming tussen de eigen kwaliteiten en belangen én die van de groep / de ander

Dan kunnen voor de relatie taal en samenwerken ook associaties/verbeeldingen over samenwerken hun waarde hebben, waartoe de synoniemen kunnen uitnodigen: Associatie, Coöperatie, Deelgenootschap, Eendracht, Gemeenschappelijke werkzaamheid, Samenwerkingsverband, Synergie, Teamwerk, Met elkaar iets tot stand brengen, Medewerken, Samengaan, Meedoen en Opschieten.

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

Wanneer we de taal daarover delen, kunnen we ervaren dat er in onze uitingen verschillen (kunnen) zijn t.a.v. ons individueel gebruik van de muziekelementen volume, ritme, timing, toon (aard-hoogte), melodie, klankkleur/timbre en tempo. Dat nodigt uit tot het toekennen van een geheel eigen betekenis aan c.q. identificatie van de woorden. Net als over het woord samenwerken zelf zal ieder 'een eigen verhaal' vertellen over de synoniemen. Juist die grote diversiteit verleidt tot het (onder)zoeken naar (mogelijk verrassende) overeenkomsten in wat we met elkaar willen zeggen en betekenis geven.

Figuur 7: Samenwerken, een noodzakelijkheid versus keuze, vanuit een afweging in betekenis van waarden

Hoe kunnen we de definitie en synoniemen verrijken om je uit te drukken over samenwerken?

De definitie van samenwerken (met synoniemen) draagt diverse afwegingen in zich over wat we willen uitdrukken.

Voor de afweging of en hoe we ons willen of kunnen verbinden met het proces, het doen of de manier van samenwerken, helpt ook de filosofie ons daarin om keuze in taalgebruik waardig te onderzoeken. Hierbij hebben we uiteraard ook de mogelijkheid ons te onthouden van taal, maar ons (talig) denken dan wel degelijk uitdrukken in acties en gedrag. Omarmt door de filosofie is ook het stand komen van een persoonlijk/gezamenlijk waardenprofiel (= met elkaar verbonden waarden) een verrijking (in de vorm van een onderzoekende dialoog over samenwerken). De westerse samenleving kent ± 127 waarden, waaruit ieder individu zich kenmerkt met tussen de 10 á 15 prioriteitswaarden, die uitdrukken wat men het belangrijkste vindt in het privé-, sociaal- en zakelijk leven. De betekenis duidend van ons uitdrukken, lenen waarden zich uitstekend voor het verhalend komen tot synoniemen, doordat definities van (voor jouw) verschillende waarden(woorden) elkaar toch nauwelijks hoeven te ontlopen. Men kan zich trachten voor te stellen dat spelen en creativiteit voor iemand in betekenis weinig hoeven te verschillen, terwijl ze juist samen je authenticiteit zichtbaar maken. Hetzelfde is bijvoorbeeld voorstelbaar bij waarden als attent en zorgvuldig of boodschapper en vertolker.

Bij 'Linguïstische' filosofen over taal' maakten we een onderscheid tussen I-language (*binnentaal*) en E-language (*buitentaal*). Bij het 'gebruik' van synoniemen en waarden moet daarover worden aangetekend dat de *buitentaal* congruent dient te zijn met het 'gebruik' in de *binnentaal*. Dit raakt direct aan het belang van bewustwording over wie we zijn vanuit onze waarden, om te weten en doorgronden hoe we ons uitdrukken in onze uiterlijke werkelijkheid met acties, taal en gedrag. We zouden onszelf en de ander tekort doen door wat uit te drukken, zonder inzicht in het verantwoordelijkheid te dragen voor de betekenis en het effect.

Met de volgende figuur illustreren we dat de binnen- en buitentaal congruent moeten zijn voor een waardevolle interactie met de omgeving. Dat betekent dat wanneer we de invloedrijke stroming in de taalwetenschap volgen, die stelt dat de kern van taal de grammatica is (als aspect van de menselijke natuur) we zorgvuldig (zelfonderzoekend) moeten omgaan met de schat van 'onze binnentaal', en het aan elkaar kunnen plakken van woorden in zinnen met een hiërarchische structuur. Dat betekent dat we tot een (gezamenlijke) afweging moeten kunnen komen over samenwerken waar we achter staan en waar beiden zich aan willen en kunnen verbinden.

Figuur 8: Bewustwording over congruente binnen- en buitentaal voor waardevolle interactie met omgeving?

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

Een nadere beschouwing op taal

In diverse bewoordingen is aangegeven dat taal veel meer is dan onze woorden en dat we ermee tot een ruimere blik op samenwerken willen komen.

De relatie tussen taal en samenwerken hebben we ingezet met de figuren 3, 6 en het gaan beantwoorden van de op pagina 5 gestelde vragen over de vier genoemde punten 'wat van directe waarde is voor taal'. Dat is dat:

1. deze niet los gezien worden van de activiteiten en het gedrag;
2. de universele grammatica als 'hardware' in ons aanwezig is om in gang te worden gezet;
3. het een gegeven is dat we vele andere dingen met taal doen;
4. het nuttig is ons af te vragen of taal metaforen zijn, een relatie duiden of ordening reflecteert?

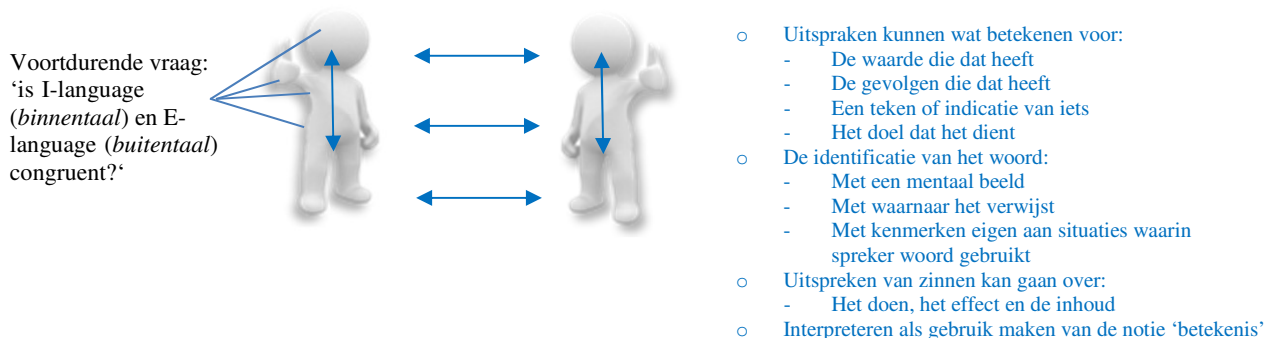
Tegelijk hielden we het gemaakte onderscheid tegen het licht, tussen het taalvermogen dat zit in 'het hoofd van de taalgebruiker' (*binnentaal*) en 'de waarneembare manifestaties van dat taalvermogen' (*buitentaal*).

We gaven het belang van dit onderscheid aan om oog te hebben voor enerzijds de binnentaal ten aanzien van 'de individuele beleving en kijk op taal' en anderzijds de betekenis daarvan voor 'de buitentaal voor de kijk op de dialoog of het groepsgesprek', om bijvoorbeeld onderling te verbinden, af te stemmen c.q. acties en resultaten toe te lichten.

De ('diagonaal' in de trilogie over de) relatie tussen taal én muziek als kunst zullen we zijdelings in verband brengen met de vier genoemde punten. Het aardige hiervan is nl. dat meerdere filosofen/wetenschappers wijsheden hebben gedeeld die ergens wel een raakvlak hebben met de uitingen van Wittgenstein, Chomsky, Austin of Nietzsche. Figuur 19 in 'Tot slot' van deze publicatie geeft daarvan een kleine bloemlezing.

Uit blijven gaande van de zienswijze van Chomsky's stroming dat 'De kern van taal de grammatica is omdat mensen woorden eindeloos aan elkaar kunnen plakken in zinnen met een hiërarchische structuur', putten we voor de zojuist genoemde relatie uit een naslagwerk 'Filosofie van taal en tekst'. We zullen om onze talige blik op samenwerken een toegevoegde kwaliteit te geven, met voorbeelden in vogelvlucht stilstaan bij 'betekenis van uitspraken', 'theorie over woorden', 'waarover uitspreken van zinnen kan gaan' en 'wat is interpreteren?'

In figuur 9 is die vogelvlucht verkort weergegeven, bedoeld als impuls voor de congruentie van binnen- en buitentaal. Dit terwijl in figuur 10 de beschouwing op taal en tekst uitgebreider is, om er in deze publicatie dan naar te kunnen verwijzen:

Figuur 9: Taal en tekst vanuit betekenis, theorie over woorden, zinnen en interpreteren?

Interpreteren, betekenis van uitspraken, theorie over woorden, zinnen

Voordat we voorbeelden zullen beschrijven, waarin taal en samenwerken elkaar ontmoeten, ronden we voor deze publicatie de beschouwing op taal af met het geven van een antwoord op de vraag 'Wat is interpreteren?' en een overzicht over onze blik op taal. Samen met figuur 6 (over 'Wat van directe waarde voor taal is' en 'beschouwing op vragen') én figuur 9 (over 'betekenis van uitspraken', 'theorie over woorden' en 'waarover uitspreken van zinnen kan gaan') kunnen we onze kijk op 'taal in relatie tot samenwerkingsaspecten' meer duiden.

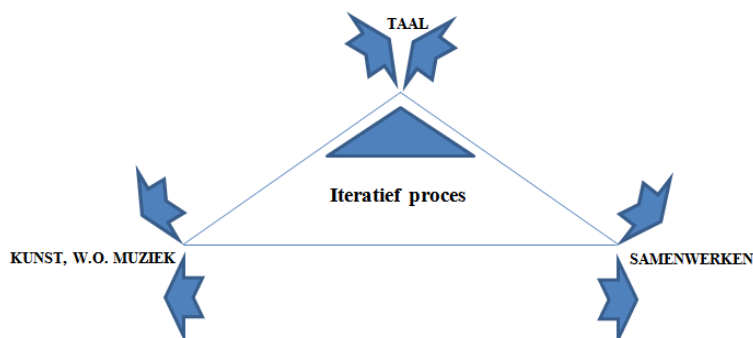
Voor een antwoord op 'Wat is interpreteren?' ontkomen we er niet aan notie te hebben van 'betekenis'. Interpreteren is o.a. het toekennen van betekenis, het opsporen van polyvalente betekenistoekenning en daarmee een proces van begrijpen en zingeven. Vanuit een als het ware bemiddelen tussen het eigene en het vreemde kan men komen tot een coherente genererende beslissing over de betekenis en waarden van een tekst.

Dan is er nog sprake van een relatie tussen tekst en lezer, waarbij interpreteren het verslag is van wat er tussen tekst en lezer gebeurt, maar ook het vaststellen van de auteursintentie.

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

Zonder verdere uitleg dan in figuur 10 ter informatie en als houvast bij de voorbeelden, de hoofdlijn van de theorie over 'betekenis van uitspraken', 'identificatie van woorden' en 'waarover uitspreken van zinnen kan gaan':

(Betekenis) Uitspraken kunnen wat betekenen voor:

1. De waarde die dat voor iemand heeft (**waarde betekenis**)
2. De gevolgen die dat heeft (**effect-betekenis**)
3. Een teken of indicatie van iets (**indicatieve betekenis**) en
4. Het doel dat het dient (**doelbetekenis**).

Voorts was er aanleiding te onderscheiden tussen: a. conventionele betekenis: dankzij bepaalde conventies die van kracht zijn en b. natuurlijke betekenis: dankzij een natuurlijke relatie waarin het staat.

(Theorie over woorden) Ten aanzien van de identificatie van een woord wordt bij:

1. De **voorstellingstheorie** de betekenis van een woord geïdentificeerd met een mentaal beeld, wordt in
2. De **referentiële betekenisstheorie** de betekenis van een woord geïdentificeerd met datgene waarnaar het verwijst en moet het bij
3. de **gedragstheorie** het geval zijn dat er bepaalde kenmerken zijn die eigen zijn aan alle situaties waarin een spreker een woord in eenzelfde betekenis gebruikt en dat er bepaalde kenmerken zijn die eigen zijn aan de reacties die het woord in die betekenis losmaakt bij de hoorder.

(Zinnen) Uitspreken van zinnen kan gaan over 1. 'Het doen' (Locutionaire handeling) 2. 'Het effect' (Perlocutionaire handeling) of 3. 'De inhoud' (Illocutionaire handeling). Verder kunnen we: 1. Van de zin zeggen dat hij **betekenis** heeft (**of juist niet**) 2. Van een propositie (=inhoud zin) zeggen dat hij **waar** is (**of juist onwaar**) 3. Het feit dat een bepaalde zin betekenis heeft, maakt dat hij **geschikt** (**of ongeschikt**) is om een bepaalde propositie tot uitdrukking te brengen

Figuur 10: Taal en tekst vanuit betekenis, theorie over woorden, zinnen en interpreteren?

Praktische benadering van eerdere beschouwing op vragen

We hebben in de opbouw van deze publicatie, samengevat in de figuren 6 en 9, de volgende elementen zien ontstaan, om vanuit de praktijk accenten te geven over de relatie taal en samenwerken:

- de vier punten die van directe waarde zijn voor taal;
- het onderscheid tussen het taalvermogen dat zit in de binnentaal (in hoofd taalgebruiker) en de buitentaal (waarneembare manifestaties);
- de vragen die we leidend willen laten zijn in onze zoektocht naar de verhouding tussen taal en samenwerken. en dan:
- Wat verstaan we onder samenwerken? (zie figuur 7);
- Een nadere beschouwing op taal (zie vorige paragraaf).

Voor een kijk op de praktijk stellen we in deze publicatie aan de orde: het zakelijk groepsgesprek én de zanger/muzikant met band.

Voorbeeld 1 - Het zakelijk groepsgesprek (bij organisatie-ontwikkeling)

Een schets van mijn taal over een verbeeldende groepsopdracht die ik begeleidde, nodigde mij uit tot herkenning van zowel 'muzikelementen' als van punten 'wat is van directe waarde voor taal'. Het maakte ook duidelijk hoe zowel muziek als taal kan samenhangen met samenwerken.

Kenmerkend was de grote aandacht voor elkaar in de groep waarbij ieder moeite nam de persoonlijke betekenis uit de opdracht te delen. Dat maakt het hier interessant één individuele uiting over die betekenis uit te vergroten. Voordat we de uitdrukking van een deelnemer gebruiken, weerleggen we eerst mijn taal over die opdracht van het met de groep nabespreken van ieders uiting.

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN?

In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!

Mijn aan muziekelementen toe te wijzen taal, over mijn beleving gedurende de uitingen van de groep, zijn in verband te brengen met de reeds genoemde opsomming van 'wat is van directe waarde voor taal' (zie blz. 2):

ad1 (deze niet los gezien worden van activiteiten en gedrag, deze logische orde nodig heeft en context die de betekenis verklaart.)

De *verbeeldende oefeningen* (zie [timing in fig. 11](#)) kan gezien worden als 'de context (waarin dan het onderling delen) die betekenis verklaart', die als het 'gedrag' een *luisterende groep* (zie [timing](#)) tot gevolg had;

ad2 (de universele grammatica als 'hardware' in ons aanwezig is om in gang te worden gezet.)

Het feit dat men in de groep zoveel aandacht voor elkaar had, kan worden gezien als 'het op fundamenteel niveau delen van een universele structuur, een grammatica'. De relatie met de muziekelementen is hier dat er een '*gracieuze uitdrukken van het eigen verhaal*' (zie [melodie in fig. 11](#)) ontstond;

ad3 (het een gegeven is dat we vele andere dingen met taal doen: betekenis geven, daad stellen, handeling verrichten)

Door de taal in de groep '*warm en duidelijk, prettig om naar te luisteren*' (zie [toonaard in fig. 11](#)) te noemen, wordt het uitdrukken betekenis geven. Met de beschouwende taal '*niemand sprak te hard/zacht*' (zie [volume in fig. 11](#)) wordt kenbaar gemaakt dat het spreken een handeling betrof;

ad4 (het nuttig is ons af te vragen of taal metaforen zijn, een relatie duiden of ordening reflecteert?)

In de beschouwende taal 'er werd in ieders verhaal *zorgvuldig bevraagd*' accentueert met name het woord *zorgvuldig* het 'duiden van de relatie' dat ook het woord *bevraagd* kenmerkt (zie [ritme in fig. 11](#)). Ook kan gesteld worden dat die twee woorden 'een menselijke intellectuele ordening reflecteren'. De ordening vanuit de taal wordt ons inziens versterkt wanneer we de woorden in verband zien met het muziekelement ritme.

Muziekelement	Beschouwend taalgebruik over groepsopdracht	Mogelijke betekenis voor groep
- volume	<i>niemand sprak te hard/zacht</i>	Voor besef resultaatgericht organiseren in tijd
- ritme	<i>er werd in ieders verhaal zorgvuldig bevraagd</i>	
- timing	<i>verbeeldende oefening bracht luisterende groep</i>	
- toon(aard/hogte)	<i>warm en duidelijk, prettig om naar te luisteren</i>	Men laat elkaar uitspreken
- melodie	<i>een gracieuze uitdrukken van het eigen verhaal</i>	
- klankkleur	<i>oprechte uitdrukking van binnenuit</i>	

Figuur 11: De relatie tussen 'muziekelementen', 'beschouwend taalgebruik over groepsopdracht' en 'wat is van directe waarde voor taal' voor samenwerken

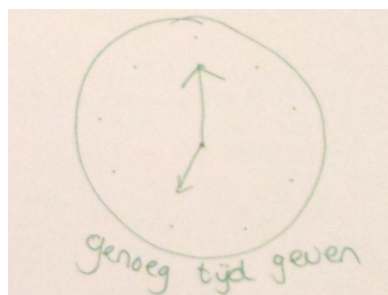
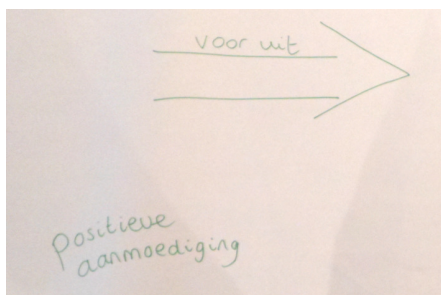
Wanneer we de exacte uitdrukking van een deelnemer gebruiken, zoals die in de groep werd gedeeld, dan zien we als buitentaal (de waarneembare manifestaties van dat taalvermogen): 'positieve aanmoediging', 'vooruit' en 'genoeg tijd geven' (zie fig. 12).

Zonder weer uitgebreid in te gaan op de opsomming over 'wat is van directe waarde voor taal', kunnen we over de taal in combinatie met de verbeeldingen een paar nuttige opmerkingen maken:

Ad1. De taal kan hier niet los worden gezien van de activiteiten (de verbeeldende oefening met haar context) en het gedrag daarbij;

Ad3. De uiting 'positieve aanmoediging' is een uitnodiging van betekenis geven en een daad stellen. 'Genoeg tijd geven' krijgt extra betekenis door dat met de kloktekening de accentueren.

Ad4. 'Positieve aanmoediging' drukt ook een relatie tussen mensen uit, als ook 'genoeg tijd geven' waarbij het woord 'geven' het 'genoeg tijd' relationeel maakt.

Figuur 12: De relatie tussen taalgebruik van deelnemers en de muziekelementen

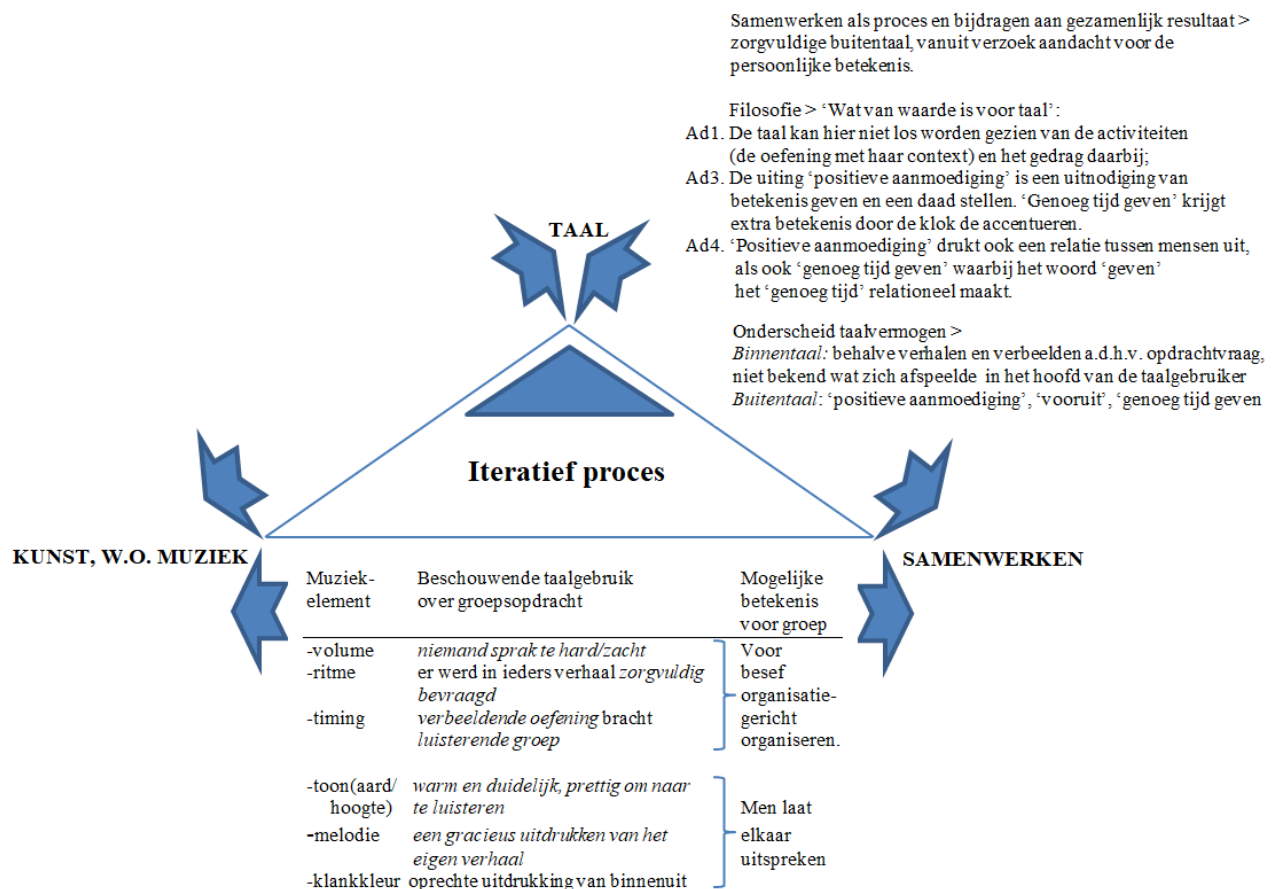

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

Wanneer we met de kijk op het zakelijk groepsgesprek nog stilstaan bij het door Chomsky gemaakte belangrijke onderscheid tussen binnen- en buitentaal dan is niet bekend wat er zich tijdens de oefening afspeelde in het hoofd van de taalgebruiker. Wat we natuurlijk wel weten, is dat er met de vraag 'de persoonlijk kijk op het vraagstuk verbeeldend uit te drukken' er aanspraak is gedaan *te verhalen* om uiteindelijk met de verbeeldende oefening tot die paar essentiële woorden te komen. Het belang van de relatie tussen de binnen- en de buitentaal waarvoor we hier aandacht willen vragen, betreft het feit dat zonder het specifieke verzoek aandacht te geven aan de persoonlijke betekenis (binnentaal) er niet tot zulke zorgvuldige buitentaal zou zijn gekomen, met aandacht door de luisteraar(s).

Hier ligt dan ook de link naar de diepere betekenis van de definiëring van 'samenwerken als proces' om tot 'het gezamenlijk resultaat' van een goede groepservaring te komen.

De bovenstaande uitleg over figuur 11 kan in de relatie kunst-samenwerken als volgt worden weergegeven:

Figuur 13: Muziek, samenwerken en taal als gezamenlijk iteratief proces in bovenstaand zakelijk groepsgesprek

'De beschouwing op de vragen' en voorbeeld 1 - Het zakelijk groepsgesprek

A. Bijzonderheden en betekenis van taal:

1. Wat zijn de bijzonderheden en functies van taal in filosofische zin eigenlijk a.d.h.v. wat diverse filosofen stel(d)en?

We begonnen met Wittgenstein die aangaf wat 'Het centrale probleem is', de stroming van Chomsky met 'Taal deelt een universele structuur', Austin over 'De analyse van de vele dingen die we met taal doen' en Nietzsche die stelde: 'Woorden zijn niets anders dan ...', waarbij we in figuur 10 (met ook andere taalbenaderingen van filosofen) zagen dat taal uitspraken kan voortbrengen met meerdere betekenissen en dat woorden aan de hand van een theorie geïdentificeerd kunnen worden.

We hebben aan de hand van de ingrediënten van voorbeeld 1 reeds enkele verbanden gelegd vanuit de kijk op taal bij samenwerken. Die vingeroefeningen kunnen we ook doen voor de andere gestelde vragen.

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

2. Welke betekenis kunnen we, op basis van die wijsheden, dan aan taal ontlelen?

Voor voorbeeld 1 hebben we de taal over de groepsopdracht aan de orde gesteld én uitdrukkingen van een deelnemer geplaatst in de opsomming 'wat is van directe waarde is voor taal'.

In figuur 11 zien we dat wanneer we taalgebruik in verband brengen met de muziekelementen volume, ritme en timing daar een mogelijke betekenis voor de groep aan kan worden toegekend. Wanneer we in figuur 11 het overige taalgebruik daarentegen in verband brengen met toon(aard/hoopte), melodie en klankkleur kan daar een betekenis voor de groep aan worden toegekend 'Men laat elkaar uitspreken'. Het gaat er hier niet zozeer om of deze interpretaties goed of fout zijn,

we zien dat wanneer we taal in verband brengen met de Kunst van de trilogie (hier dan in muziekvorm) de taal als het ware zorgvuldiger wordt 'gewogen' in haar betekenis.

Over de uitdrukkingen van de deelnemer in figuur 12 kunnen we ten aanzien van betekenis aansluiten op figuur 10. Ongetwijfeld hebben 'Positieve aanmoediging, vooruit (willen) en genoeg tijd geven' waarde voor de deelnemer en collega's (waarde betekenis), hier zien we het meer als een belangrijk doel dat moet worden nagestreefd (doelbetekenis) als gewenst gedrag.

B. Individuele vragen (binnentaal):

1. Met taal kun je nooit helemaal uitdrukken wat je (niet) wilt ... ?!

Onze literaire meesters en filosofen met hun schrijfwerk kunnen als voorbeeld worden gezien, waarbij we mogen stellen dat het uitdrukken voor het publiek gelukt is wanneer mensen het werk massaal lezen, ook al weet je nooit of 'wat de tekst betekent' voor de lezer samenvalt met 'wat de auteur bedoelde' (lees: auteursintentionele interpretatie).

Bij het verbaal uitdrukken van werk (bijvoorbeeld bij een dichter die uit eigen werk voorleest) hebben we vastgesteld dat activiteit, gedrag en de context belangrijke factoren zijn voor het uitdrukken wat je (niet) wilt. Hier spelen de dimensies, tussen spreker en luisteraar, een rol die we in figuur 4 weergaven 'Taal in verband te brengen met dimensies: persoonlijke relaties, rol(len) en doen (bij samenwerken)'.

Het onderzoeken en vinden van je eigen verhouding waarin je je binnen- en buitentaal afstemt en die van de ander(en, in een groep) kent de uitdaging erachter te komen of het gelukt is je uit te drukken in wat je wilde.

Figuur 10 'Taal en tekst vanuit betekenis, theorie over woorden, zinnen en interpreteren?' geeft zo aanwijzingen voor 'een gelukt uitdrukken'. Wanneer iemand blij is met de buitentaal van de ander, kun je stellen dat de uitdrukking waarde heeft (waarde betekenis) en wanneer een conferencier de zaal aan het lachen krijgt, heeft zijn uitdrukken het gewenste gevolg (effect-betekenis).

Het is een open deur dat degene die geoefend is, met de conferencier als voorbeeld, in het zich uitdrukken een streepje voor kan hebben om tevreden te kunnen zijn over de wijze waarop 'de binnentaal' uiteindelijk leidt tot 'die gewenste buitentaal' als effect. In ons voorbeeld ontving de groep met grote aandacht de woorden 'genoeg tijd geven', als gelukte taal voor goed luisterend en samenwerkingsgeoriënteerde collega's.

2. Als dat (niet) zo is, wat betekent taal dan eigenlijk in je eigen leven?

Het belangrijkste antwoord, voor wat het betekent voor je eigen leven wanneer het je niet lukt je uit te drukken wat je (niet) wilt, is bezig te blijven met het doorgronden van je eigen binnentaal (dimensies op denk-, voel- en bewegingsniveau, zie figuur 4). Het is de basis voor inzicht en verinnerlijkt begrip over de eigen buitentaal en die van de ander(en). Eerder schreven we over taal en (persoonlijke) waarden die staan voor jouw zienswijze op het leven, je persoonlijke kijk op de werkelijkheid, uitgedrukt in attitudes, taal, prioriteiten en acties.

Hiermee worden waarden in het taalgebruik een onderdeel van onze uiterlijke werkelijkheid, waarin we inhoud geven aan onze persoonlijke relaties, rol en doen en daarmee taal deel kunnen laten zijn van alle gedefinieerde dimensies van samenwerken.

Taal kan dus veel voor het eigen leven betekenen en biedt een schoonheid aan mogelijkheden, waarvan de uitnodiging dan is dat te onderzoeken, ook voor het 'handig' zijn in het ontvangen, begrijpen en doorgronden van de buitentaal van de ander(en).

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

C. Samenwerkingsgeoriënteerde vraag (buitentaal) :

1. Hoe jezelf en elkaar te voeden vanuit taalgebruik, met focus op luisteren?

Voor deze publicatie kiezen we ervoor 'luisteren naar de eigen binnentaal en de eigen buitentaal, en van de ander(en)', als dé schakel te zien voor een voedend samenzijn. Dit omdat vanuit 'stilte en beschouwing' bewustwording ontstaat voor een congruente beweging naar buiten. Natuurlijk kan beweging, in acties en gedrag, en buitentaal bijdragen aan bewustwording, maar intens luisteren is voor zowel 'naar binnen' als 'naar buiten' een fundament om volle aandacht te kunnen geven aan het 'Uitdrukken met taal wat je met elkaar wilt ... ??'.

Wanneer we de focus op luisteren in verband brengen met samenwerken, komen we het dichtst bij 'samenwerken als proces', met bereidheid tot het (volgens de definitie):

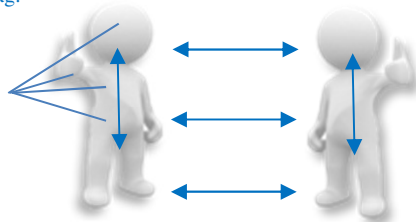
- 'aan hetzelfde werken met een of meer anderen' of
- 'het richten van de inspanningen, van twee of meer personen of instanties op hetzelfde doel' of
- 'het bijdragen aan een gezamenlijk resultaat' of
- 'optimale afstemming tussen de eigen kwaliteiten en belangen én die van de groep / de ander'.

Dan staat buiten kijf dat we voor het verdiepen van ons besef over samenwerken ook baat kunnen hebben bij associaties/verbeeldingen aan de hand van haar synoniemen: Associatie, Coöperatie, Deelgenootschap, Eendracht, Gemeenschappelijke werkzaamheid, Samenwerkingsverband, Synergie, Teamwerk, Met elkaar iets tot stand brengen, Medewerken, Samengaan, Meedoen en Opschieten.

Figuur 14 biedt een mogelijkheid te onderzoeken in welke dimensie(s) de definities van de synoniemen voor jou staan en aan welke activiteiten, gedrag en context ze (zouden) kunnen toebehoren. Dit als een filosofisch gesprek met jezelf (binnentaal) waarin je niet zozeer een oplossing zoekt, maar wel met begrip en respect voor iedere zienswijze (zonder oordeel) meerdere perspectieven op betekenis tot je kan laten doordringen, voor een overwogen buitentaal.

Voortdurende vraag:

- o Is I-language (binnentaal) en
- o E-language (buitentaal) congruent?

Wat bracht jouw onderzoek t.a.v.:

- o Denken / Intelligentie
- o Gevoelens / Emoties / Intuïtie
- o Beweging / Driften

- o Associatie > Aaneensluiting personen, inzonderheid met economisch doel
- o Coöperatie > Het samenwerken/vereniging van personen
- o Deelgenootschap > Samenwerking, bond van deelgenoten
- o Eendracht > Eensgezindheid, samen werken of zonder geschillen, harmonie
- o Gemeenschappelijke werkzaamheid > Vlijt, naastigheid, wat verricht wordt of moet worden
- o Samenwerkingsverband > Verbintenis
- o Synergie > Samenwerking, in het bijzonder innige samenwerking
- o Teamwerk > Het verrichten van een taak of functie in groepsverband
- o Iets tot stand brengen > Met elkaar iets in het leven roepen, vormen, maken
- o Medewerken > Met een ander samen aan iets werken
- o Samengaan > In elkaars gezelschap gaan
- o Meedoen > Aan iets deelnemen, van de partij zijn, bij anderen aansluiten
- o Opschieten > Vorderen, vooruitkomen

Figuur 14: Onderzoeken van de dimensies van samenwerken aan de hand van haar synoniemen?

Luisteren als praktische schakel tussen binnen- en buitentaal in de dialoog

Voortbordurend op de aandacht voor congruentie van de eigen binnentaal en de eigen buitentaal is het belang van luisteren fundamenteel. Duidelijk is dat we wat moeten doen, in de zin van **actief luisteren**, om te komen tot 'wat de context is die de betekenis van een uitdrukking en specifieke omstandigheden verklaart' (Wittgenstein), 'wat op fundamenteel niveau de universele structuur is, een grammatica, die we delen' (Chomsky), 'de analyse van dingen die we met woorden kunnen doen' (Austin) en 'het vanuit woorden de relatie van de dingen tot de mens kunnen duiden' (Nietzsche).

We benoemden, in relatie tot figuur 4, dat we in taal met *waarden* de prachtige verbinding tussen binnen- en buitentaal kunnen maken en dat we met ons *taalvermogen* onze taal in meerdere dimensies echt kunnen doorgronden. Ik schreef ook dat omdat (persoonlijke) waarden ontstaan vanuit persoonlijke ervaringen zij de binnen- en de buitentaal op miraculeuze wijze verbinden. Mede met de figuren 4 en 8 kun je je de vraag stellen hoe herkenbaar die niveaus op ervaringsniveau voor je zijn.

Dan raakten bij figuur 8 het belang van de bewustwording vanuit onze waarden om te weten en begrijpen hoe je je uitdrukt in jouw uiterlijke werkelijkheid met acties, taal en gedrag.

Hoe kun je je luisteren dan 'inzetten', om zicht te kunnen krijgen op de congruentie?

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

Door actief en met plezier te luisteren, creëer je een potentie je te verbinden met de ander omdat je jezelf ook verrijkt hebt met het kunnen doorgroen van de taal van de ander. Zo kun je *inhoudelijk luisteren naar thema of onderwerp* vanuit een verkennende oriëntatie (onderzoekend) versus een oordelende oriëntatie (opvatting inbrengen). Het verkennen leent zich uitstekend voor een filosofisch gesprek, terwijl het oordelen zich leent voor een discussie in een dagelijks gesprek waarin opvattingen nodig zijn om tegen elkaar af te wegen. Dan kunnen we *luisteren naar werkelijkheids-opvattingen* om ons gelegenheid te geven beweringen om te draaien, door iemand anders aan het denken te willen/moeten zetten, versus het wisselen van voor en achtergrond, door expliciet te maken wat meer of minder belangrijk zou kunnen worden gevonden.

Het belang van bewustwording over jouw manier van luisteren ten dienste van de betekenis voor enerzijds je eigen taalkeuze en anderzijds het kunnen plaatsen van het taalgebruik van de ander, brengt ons op de mate waarop we *invloed willen uitoefenen op het interactieproces*. We hebben niet altijd taal nodig om effectief te reageren, als er al reden is om te reageren. Voor het invloed uitoefenen hebben we zo de keuze alleen waar te nemen, om de buitentaal van de ander tot ons door te laten dringen, en de al of niet talige interacties in de communicatie vanuit dat waarnemen te interpreteren.

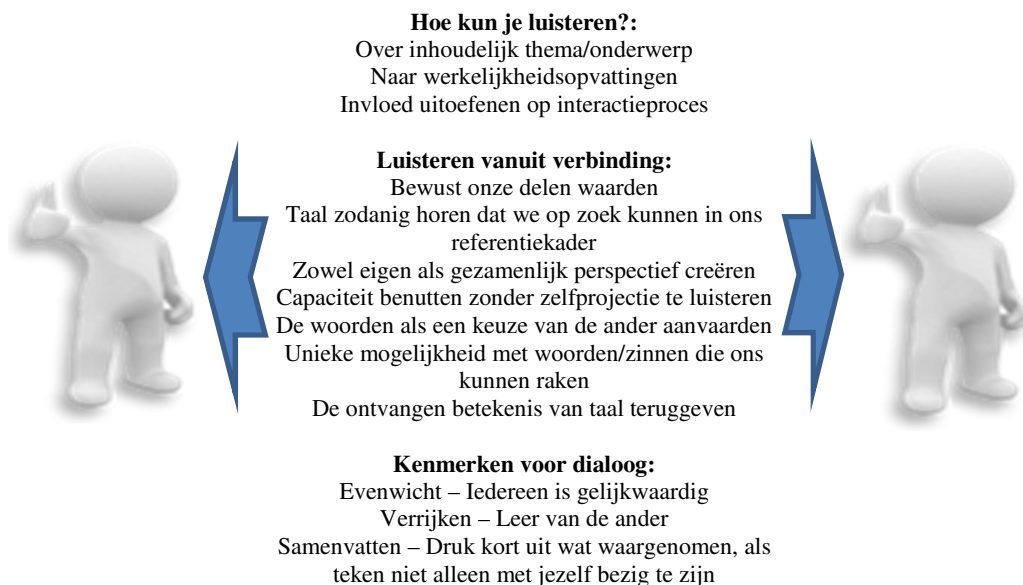
Met inzicht in de wijze van luisteren door zowel de ander al jijzelf, met aandacht voor de dialoog, ontstaat er een brug voor congruentie tussen je binnen- en buitentaal. Door het willen begrijpen van de ander, open je je waarneming om ook jezelf te begrijpen.

Bewust(woordend) van je eigen taalgebruik verinnerlijk je je kijk op wat we (vanuit filosofen) hebben geformuleerd als 'wat van directe waarde voor taal is', wat het onderscheid is tussen ons taalvermogen in zowel onze binnen- als buitentaal, wat onze uitspraken betekenen, hoe we een woord kunnen identificeren, waar het uitspreken van onze zinnen over gaan en uiteindelijk wat daarin zo fundamenteel is voor samenwerken.

Echter, vanuit inzicht dienen we ons wel praktisch te houden aan de kenmerken van een dialoog:

- Evenwicht, waarbij vanuit gelijkwaardigheid geen van de deelnemers domineert;
- Verrijken, waarbij vanuit actieve luisteren ieder leert van de ander(en);
- Samenvatten, waarbij voor een eigen bijdrage kort wordt samengevat wat je gehoord/waargenomen, waaruit blijkt dat je niet alleen met jezelf bezig bent.

Zo ontstaat er een 'unieke mogelijkheid (sfeer en relatie) om verbinding te activeren en uit te dragen', 'met woorden en zinnen (met bijbehorend gedrag en attitude) die ons kunnen raken', 'waarin we de ontvangen betekenis van taal kunnen teruggeven', waarmee we de gestelde centrale vragen in deze publicatie tot een antwoord kunnen brengen.

Figuur 15: Luisteren, vanuit verbinding, en kenmerken van een dialoog

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

Voorbeeld 2 - De zanger/muzikant met band (Elton John)

Onder 'Wat verstaan we onder samenwerken én hoe voedt dat onze beelden over de relatie met taal?' (zie blz. 6) schreven we dat 'Wanneer we de taal over synoniemen delen, kunnen we ervaren dat er in onze uitingen ervan verschillen (kunnen) zijn t.a.v. de muziekelementen volume, ritme, timing, toon (aard-hoogte), melodie, klankkleur/timbre en tempo, wat uitnodigt tot het toekennen van betekenis aan c.q. identificatie van de woorden. Onder 'Praktische benadering van eerdere beschouwing op vragen over taal en samenwerken' schreef ik onder andere dat 'De ordening vanuit de taal wordt versterkt wanneer we de woorden in verband zien met het muziekelement ritme' (zie figuur 11).

Wanneer we een excellent voorbeeld uit de popmuziek(geschiedenis) beluisteren, in dit geval Elton John met Rocket Man op Wembley in 1984 (Figuur 16), dan wordt de liefhebber geraakt door de klasse van de uitvoering waarin taal (als zang), muziek en de samenwerkende muzikanten in flow één geheel zijn. Ieder onderdeel is van hoge kwaliteit, wat nog eens extra tot uitdrukking komt in de relatie tot de andere muzikale onderdelen. De woorden krijgen, door de wijze waarop ze gezongen worden, een betekenis en kunnen worden geïdentificeerd (volgens de theorie van Austin als 'een effect' van zinnen). Het publiek is hierbij de toetssteen door het waarderen van het optreden.

Dan doet, net als bij voorbeeld 1, 'de versterking van de ordening vanuit de taal door de muziekelementen' opgeld. Bij de entree van het nummer juicht het publiek al na 2 woorden haar waardering vanuit herkenning. Een prachtig herkenbaar verschijnsel, waarin alle muziekelementen en de taal zo tot elkaar in verhouding staan dat de liefhebber 'de buitentaal', in haar harmonieuze uiting, direct omarmt. De link naar samenwerken is dat de herkenning van het echt 'mooie of comfortabele' in het (samenwerkings)gesprek niet anders is.

Refrein (Chorus):
And I think it's gonna be a long long time
Til touchdown brings me round to find
I'm not the man they think I am at home
Oh no, no, no, I'm a rocket man
Rocket man, burnin' out his up here alone

Figuur 16: Elton John Rocket Man Wembley 1984 - <http://goo.gl/Gcdqar>

'De beschouwing op de vragen' en voorbeeld 2 - De zanger/muzikant met band (Elton John)

A. Bijzonderheden en betekenis van taal:

1. Wat zijn de bijzonderheden en functies van taal in filosofische zin eigenlijk a.d.h.v. wat diverse filosofen stel(d)en en Welke betekenis kunnen we, op basis van die wijsheden, dan aan taal ontleen?

Wittgenstein gaf o.a. aan er een context die de betekenis verklaart. Hier ligt ons inziens een zwaartepunt voor de performance op Wembley. De context is enorm, fantastische muzikanten met een groots publiek dat met de sfeer van positieve beleving geheel in de staat is van support van de prestatie van de band, wanneer deze haar werk goed doet.

Ten aanzien van 'betekenis, theorie over woorden en zinnen' (zie figuur 10) is er met muziek in relatie tot de taal iets bijzonders aan de hand. We refereerden al aan het publiek dat een belangrijke toetssteen is bij het waarderen van het optreden. Door het poëtische van de gezongen tekst krijgt de taal een impuls om beleefd te worden. Voor het publiek kan de muziek refereren aan mooie andere momenten, kan de tekst een verbeelding geven van de persoonlijke situatie, kan net dat ene woord geadoreerd worden, omdat het juist zo door de band gezongen en begeleid wordt, dat het de song onsterfelijk maakt voor 10-tallen jaren. Kortom, gerelateerd aan figuur 10 ontstaat er met de muzikale uitvoering en omlijsting van de taal een sterke dimensie van betekenisgeving en identificatie van het woord. Daarmee is er ook al een mogelijk antwoord op de vraag 'Wat betekent taal dan eigenlijk in je eigen leven?'. **Taal biedt hier schoonheid**, ook al spreekt niet iedere muziekliefhebber de geboden stijl aan.

De schoonheid van de taal wordt in ieder geval vanuit de muziekelementen flink 'gedragen' en er is 'balans' tussen de elementen volume, ritme, timing, toon(aard/hoopte) melodie en klankkleur, dat resulteert in een buitentaal die als fluweel in de oren van de luisteraars binnenkomt en in combinatie met de muzikale omlijsting lijfelijk wordt beleefd. Het excellente samenwerken door de band werkt hierbij ondersteunend en bekrachtigend.

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

Vanuit het perspectief van Nietzsche wordt taal hier wellicht voor de luisteraar sterker een metafoor van een metafoor en kan de taal een sterkere relatie tussen de dingen en de mens krijgen dan wanneer Elton John zijn tekst 'slechts' als een dichter zou voorlezen.

B. Individuele vraag (*binnentaal*):

1. *Met taal kun je nooit helemaal uitdrukken wat je (niet) wilt ... ?!*

Net als onze literaire meesters en filosofen met hun succesvol schrijfwerk, mogen we stellen dat het uitdrukken van de liedtekst voor het publiek gelukt is wanneer zoveel mensen massaal op een concert afkomen. Ook al komt men voor een geheel concert, het nummer Rocket Man is een klassieker en heeft daarmee geslaagde taal.

Ik stelde al vast dat wat mij betreft een zwaartepunt voor de performance op Wembley ligt bij de context (entourage) die de betekenis verklaart. Daarbij kennen de activiteit en het gedrag van de artiesten daar zeker een dominantie. De klasse waarmee zij zich uitdrukken is een voorbeeld van 'het kunnen uitdrukken wat je wilt'!

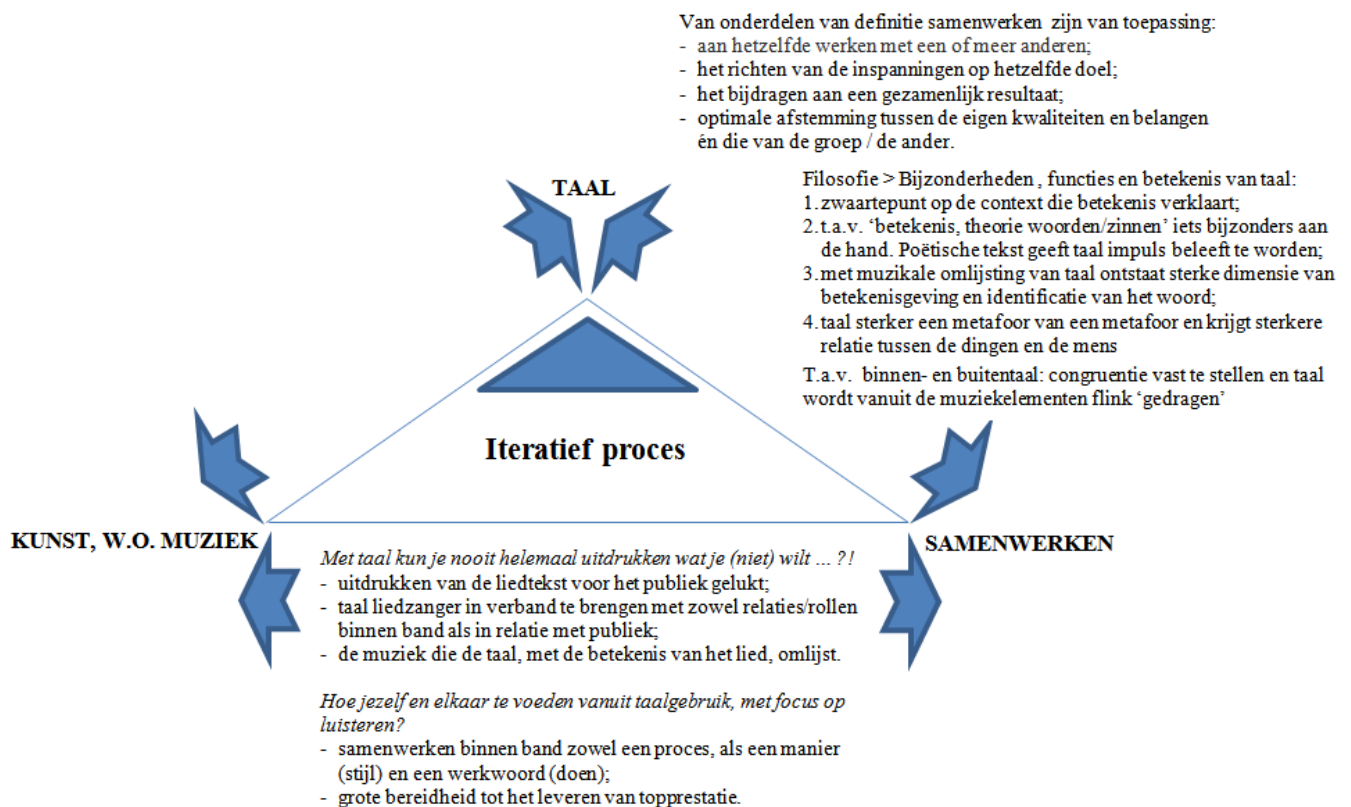
De dimensies uit figuur 4 nodigen uit tot het inzien van de 'plek' van taal in het samenwerken en spelen ook hier tussen zanger/band en luisteraar(s) een rol. We kunnen stellen dat de taal van de liedzanger in verband is te brengen met zowel de relaties en rollen binnen de band als in de relatie met het publiek.

C. Samenwerkingsgeoriënteerde vraag (*buitentaal*) :

- *Hoe jezelf en elkaar te voeden vanuit taalgebruik, met focus op luisteren?*

Wanneer we ook hier de focus op luisteren in verband brengen met samenwerken, is samenwerken binnen de band zowel een proces (voor en tijdens de performance), als een manier (de doorwrochte en overtuigende stijl van de zanger met band) en een werkwoord (de performance is vooral een doen). De muzikale uiting is een stimulans voor inzicht in de praktische betekenis van de brede definitie samenwerken en haar synoniemen. Er is grote bereidheid tot het leveren van een gezamenlijke topprestatie waarin ook alle overige onderdelen van de definitie van samenwerken van toepassing zijn.

In figuur 17 zijn de onder B en C beschreven punten in de relatie *kunst* en *samenwerken* gepositioneerd.

Figuur 17: Beschouwing op vragen - De zanger/muzikant met samenwerkende band en betekenis taal

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

Antwoorden op laatste vragen en opbrengsten

Nadat we eerst 'Bijzonderheden in betekenis van taal (in filosofische zin)' onderzochten, gaven we ons bij 'Focus en een eerste beschouwing op vragen' de opdracht gaande de publicatie, met onder andere een tweetal voorbeelden, antwoorden te vinden op de mate waarin we tot verdieping hebben kunnen uitnodigen voor:

- 'zichtbare' en 'voelbare' *aanleidingen* naar een effectiever en waardevoller samenwerken;
- *perspectieven* over binnen- en buitentaal voor keuze tot individueel versus samenwerkingsgeoriënteerd werken.

Over de elementen die een rol spelen, bij die te vinden antwoorden, geeft figuur 18 een schets van de high-lights in deze publicatie over de relaties tussen 'taal', 'kunst, w.o. muziek' en 'samenwerken'. De opbrengsten die voor de hierboven 'laatste vragen' een rol moeten spelen zijn linksboven weergegeven. We zien op hoofdlijn dat we oog moeten hebben voor: (1) taal in meerdere dimensies (denken, gevoelens en bewegen) doorgronden, (3) taal in verband met persoonlijke relaties, (4) de verbindende betekenis van waarden, het niet mis te verstane (5) belang van de beleving van taal en last but not least (6) luisteren.

Highlights publicatie

Wat maakt nu dat het iteratief proces ons brengt naar een groter perspectief dan onze buitentaal?:

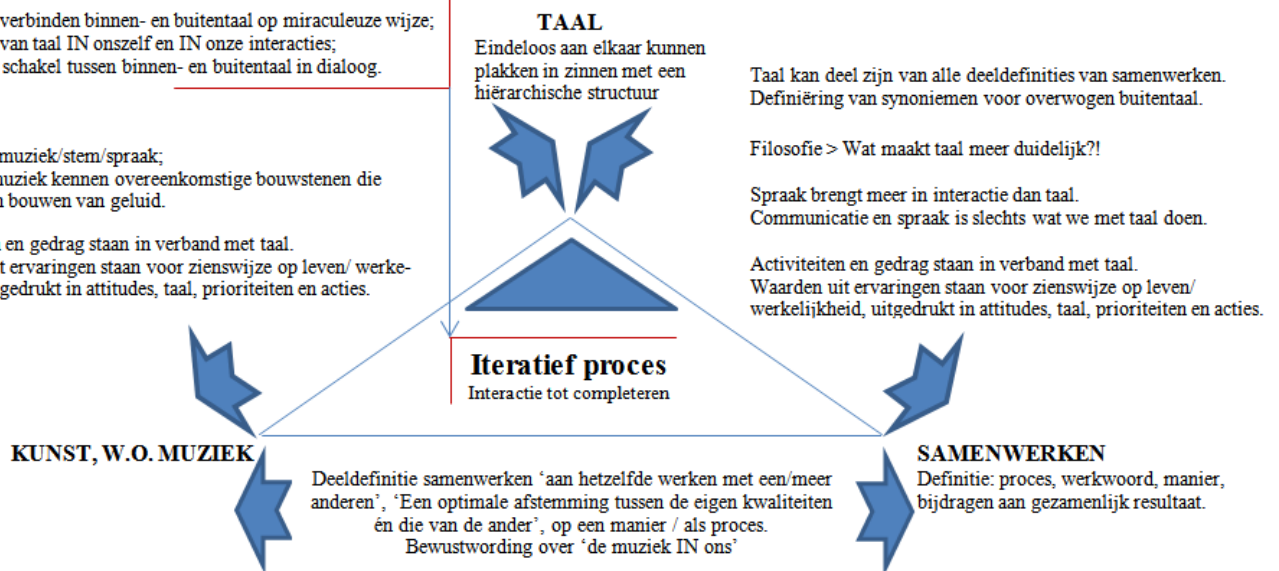
1. Vanuit taalvermogen taal in meerdere dimensies doorgronden;
2. In taal denken, gevoelens en bewegen uitdrukken;
3. Taal permanent in verband brengen met persoonlijke relaties, rollen en doen;
4. Waarden verbinden binnen- en buitentaal op miraculeuze wijze;
5. Beleving van taal IN onszelf en IN onze interacties;
6. Luisteren schakel tussen binnen- en buitentaal in dialoog.

Cognities:

- a. Klank in muziek/stem/spraak;
- b. Taal en muziek kennen overeenkomstige bouwstenen die structuren bouwen van geluid.

Activiteiten en gedrag staan in verband met taal.

Waarden uit ervaringen staan voor zienswijze op leven/ werkelijkheid, uitgedrukt in attitudes, taal, prioriteiten en acties.

Figuur 18: Wat maakt nu het iteratief proces naar een groter perspectief dan onze buitentaal?

Wat is de individuele afweging (↕) voor de dialoog (↔) over samenwerking?

Omdat we bij (Wat verstaan we onder samenwerken ...?) 'Hoe kunnen we de definitie en synoniemen verrijken om je uit te drukken over samenwerken?' (zie blz. 7) de conclusie trokken dat de binnentaal congruent moet zijn om een waardevolle interactie te kunnen hebben met de omgeving (buitentaal). Daarom richtten we onze vragen voor deze publicatie, naast de aandacht voor vragen over 'Bijzonderheden en betekenis van taal', (hoofdzakelijk) op de individuele afweging en wat dat kan betekenen voor de dialoog over samenwerking. Het uitgangspunt én de boodschap is dat we met een goed beeld van onze binnentaal geschikte gesprekspartner(s) zullen zijn voor een goede dialoog, met oog voor wederkerigheid. Derhalve is de trilogie ook een pleidooi voor bewustwording over de diepere gronden van het samenwerken.

Wanneer we de 'Antwoorden op de laatste vragen en opbrengsten' bezien vanuit de high-lights linksboven in figuur 18, dan zullen we de high-lights 3, 5 en 6 in verband brengen met de vraag of we hebben kunnen uitnodigen tot 'Zichtbare' en 'voelbare' *aanleidingen* naar een effectiever en waardevoller samenwerken',

Wat maakt dan nu dat het iteratief proces ons brengt naar een groter perspectief dan onze buitentaal?:

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

Ad 3 Taal permanent in verband brengen met persoonlijke relaties, rol(len) en doen;

We hebben vastgesteld dat de taal zich, met gedrag en acties, in de uiterlijke werkelijkheid manifesteert. Wanneer we dat in verband brengen met persoonlijke relaties, rol(len) en doen, dan hebben we bij voorbeeld 1 (Het zakelijk groepsgesprek) gezien dat de groep 'zichtbaar' en 'voelbaar' de moeite nam persoonlijke betekenis te delen. Door de aandacht voor elkaar gingen de rolverschillen naar de achtergrond en zorgden een gelijkwaardig doen (het verbeelden vanuit eigen kijk en de groepsuiting daarover) voor een waardevol samenwerken. Dit betekende ook een 'voelbare' voedingsbodem voor een te verwachten effectief vervolg, gezien taal en persoonlijke relaties dicht bij elkaar waren gebracht vanuit de muziekelementen toon(aard/hoopte), melodie en klankkleur, met de (mogelijk) betekenis 'Men laat elkaar uitspreken' (zie figuur 11).

Ad 5 Beleving van taal IN onszelf en IN onze interacties;

We merkten de relevantie op dat taal ons door haar te beleven wat zegt. Wanneer we dat in verband brengen met taal IN onszelf en taal IN onze interacties dan hebben bij voorbeeld 2 gezien dat de beleving van Elton John in zijn liedtekst groot effect heeft op zowel de interacties met het publiek als met de band. We schreven reeds 'de liefhebber wordt geraakt door de klasse van de uitvoering waarin taal (als zang), muziek en de samenwerkende muzikanten in flow één geheel zijn. Ieder onderdeel is van hoge kwaliteit, wat nog eens extra tot uitdrukking komt in de relatie tot de andere muzikale onderdelen.'

De performance van Elton John was een 'Zichtbare' en 'voelbare' aanleidingen naar een effectief samenwerken en waardevolle interactie met het publiek'.

Ad 6 Luisteren schakel tussen binnen- en buitentaal in dialoog.

We onderkennen het belang ervan hoe het kennen van de manieren en dimensies van luisteren perspectieven biedt. Wanneer we dat in verband brengen met binnen- en buitentaal in de dialoog dan zagen we in figuur 15 hoe je kunt luisteren vanuit verbinding. Bij voorbeeld 1 zagen we in figuur 12 de elkaar uitnodigende taaluitingen 'positieve aanmoediging' en 'genoeg tijd nemen' als zichtbare maar ook als voelbare aanleidingen voor samenwerken. In figuur 11 zagen we dat het muziekelement ritme, in verband gebracht met 'er werd in ieders verhaal zorgvuldig bevraagd' de brug is naar 'besef voor resultaatgericht organiseren' als (mogelijke) groepsbetekenis.

Wanneer we de overige high-lights 1, 2 en 4 in verband brengen met de vraag of we hebben kunnen uitnodigen tot 'Perspectieven over binnen- en buitentaal voor keuze tot individueel versus samenwerkingsgeoriënteerd werken',

Wat maakt dan nu dat het iteratief proces ons brengt naar een groter perspectief dan onze buitentaal?:

Ad 1 Vanuit taalvermogen taal in meerdere dimensies doorgronden

We hebben vastgesteld dat het in verband brengen van binnen- en buitentaal nodig is om het taalvermogen te doorgronden. Wanneer we dat in verband brengen met meerdere dimensies van taal dan hebben we in voorbeeld 2 gezien dat bij de entree van het nummer het publiek al na 2 woorden juicht vanuit herkenning en waardering. Een prachtig herkenbaar verschijnsel, waarin alle muziekelementen en de taal zo tot elkaar in verhouding staan dat de liefhebber 'de buitentaal' in haar harmonieuze uiting als het ware al verinnerlijkt en direct omarmt. Bij de artiest is vanuit individueel hart-, hoofd- en bewegingsniveau de muzikale uiting authentiek. Het is die grote duidelijkheid vanuit 'wie hij is' dat de bandleiden samenwerkingsgeoriënteerd de dimensies persoonlijke relaties, rol(len) en doen kunnen vormgeven. We gaven bij voorbeeld 2 antwoord op de vraag 'Hoe jezelf en elkaar voeden vanuit taalgebruik, met focus op luisteren?' Je zou kunnen stellen dat Elton John voedt vanuit taal en de band de samenwerking voedt vanuit 'doen vanuit luisteren en doorgronden van de meerdere dimensies'.

Ad 2 In taal denken, gevoelens en bewegingen uitdrukken

We hebben aan de orde gehad dat het fundamenteel is dat je je, bewust van je binnentaal, kunt uitdrukken wie je bent. Wanneer we dat in verband brengen met het gegeven dat taal in denken, gevoelens en bewegen is uit te drukken dan hebben we in voorbeeld 1 gezien dat denken en voelen over het verbeelden van de opdracht (over de kijk op de desbetreffende organisatie) een talige uitkomst gaf, zoals in figuur 12 weergegeven. Op individueel bewegingsniveau lag de nadruk op 'oprechte uitdrukking van binnenuit' (gekenmerkt als klankkleur in figuur 11). Dit terwijl de nadruk op het bewegingsniveau van de groep lag op 'Men laat elkaar uitspreken', door mij vanuit het kenmerk toon(aard/hoopte) verwoord als 'warm en duidelijk, prettig om naar te luisteren'. Hiermee laat het voorbeeld zien hoe de afstemming van binnen- en buitentaal zich kan verhouden tot het samenwerken.

Ad 4 Waarden verbinden binnen- en buitentaal op miraculeuze wijze

We stonden stil bij hoe betekenisgeving (zowel vanuit de theorie van woorden als vanuit persoonlijke waarden) binnen- en buitentaal verbindt. Wanneer we dat in verband brengen met het gegeven dat waarden de binnen-

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

en buitentaal op miraculeuze verbinden, dan hebben we bij voorbeeld 2 geschreven, bij een antwoord op de vraag 'Met taal kun je nooit helemaal uitdrukken wat je (niet) wilt ... ?!' dat 'De klasse waarmee wordt uitgedrukt wat de artiest(en) willen, een voorbeeld is van 'het kunnen uitdrukken wat je wilt!'. **De artiesten hebben spetterhelder (dus met gedeelde waarden) hoe te voldoen aan de definitie van samenwerken**, bijvoorbeeld met 'optimale afstemming tussen eigen kwaliteiten en belangen', waardoor je de wijze van het individueel versus samenwerkingsgeoriënteerd werken kan zien als congruentie tussen binnentaal (het kunnen doorgronden van de taal van het lied) en buitentaal (de waarneembare manifestatie van de taal van de band als geheel).

Nu we weten wat bijdraagt aan het iteratief proces en ons verder brengt naar een groter perspectief

Met de paragrafen 'Wat verstaan we onder samenwerken?' en 'Een beschouwing op taal' werd *duidelijk* dat zeggen wat je te zeggen hebt en kunnen doorgronden van wat de ander wil(de) zeggen niet zo vanzelfsprekend is en vooral niet eenvoudig. Maar het is het evenzo goed ook weer wel, wanneer we permanent bereid zijn te worden uitgenodigd ons af te vragen of we tot een wederzijds dieper begrijpen zijn gekomen. Dit vanuit het bewust (willen) zijn en worden van onze binnen- én buitentaal.

De wereld om ons heen verandert permanent. Dat maakt dat we genooddaakt zijn te doorgronden wat dat voor ons betekent. Doen we dat niet dan snijden we ons feitelijk af van de buitenwereld en gaan we niet zelfverantwoordelijk om met onze omgeving. Binnentaal kan dan niet worden afgestemd op de buitentaal en vice versa én we praten alleen vanuit onze eigen referentiekader met de omgeving. Het is dan ons hele systeem dat de taal niet meer IN onszelf en IN onze interacties kan beleven. Het probleem is dan hoe we weer in beweging kunnen worden gebracht zodat we de omgeving weer kunnen gaan begrijpen en de omgeving ons!

De inleidende teksten, vanuit filosofisch perspectief, van deze publicatie beoogden al een beschouwing op taal te geven om direct uit te nodigen tot een meer onderzoeken over de betekenis van samenwerken, dan we in ons dagelijks samen werken geneigd zijn te doen. Na het tegen het licht houden van voorbeelden nodigde ik uit tot een slag naar binnen door een focus op luisteren.

Het muzikale voorbeeld is wellicht, als kunstzinnige ervaring, een inspiratie tot beleving van een diversiteit aan dimensies die zowel op het niveau van het denken, als dat van gevoelens en beweging ons maant tot het inzien van perspectieven over samenwerken.

De taal van het lied komt samen met de muziek op niet mis te verstane wijze ons systeem binnen.

Dat dit een impuls mag brengen als basis voor een intens gezamenlijk onderzoek over 'Hoe kun je luisteren?', 'Wat moet je doen om te luisteren vanuit verbinding' en 'wat zijn de kenmerken voor een dialoog', als je nagenietend van het concert die beleving eens gebruikt voor een kijk op de kwaliteit van het dagelijkse samenwerken.

In *Tot slot* verbreed ik alleen nog het filosofisch perspectief vanuit wat andere filosofen op hoofdlijn over taal hebben gesteld, zodat je je eigen vragen kunt stellen over wat voor jou taal IS.

Tot slot

Deze publicatie opende met de focus op taal binnen de trilogie als iteratief proces, met aandacht voor:

- 'Wat van directe waarde voor taal is' vanuit filosofisch perspectief;
- Wat van directe waarde is voor taal en het onderscheid in het taalvermogen tussen de binnen- en de buitentaal.

Dan vervolgden we met een blik op:

- Verhouding communicatie, spraak en taal;
- Taal en (persoonlijke) waarden;
- Beschouwing op vragen, met aandacht voor: Bijzonderheden en betekenis van taal, Individuele vragen (*binnentaal*) en Samenwerkingsgeoriënteerde vragen (*buitentaal*).

We verdiepten onze blik met paragrafen over:

- Wat verstaan we onder samenwerken én hoe voedt dat onze beelden over de relatie met taal?;
- Een nadere beschouwing op taal;
- Praktische voorbeelden.

Dit leidde ertoe dat we bij 'Antwoorden op laatste vragen en opbrengsten' de vraag 'Wat maakt nu dat het iteratief proces ons brengt naar een groter perspectief dan onze buitentaal?' konden beantwoorden.

Om af te kunnen sluiten met:

- Of onze vragen en antwoorden ons verder hebben gebracht;
- Een nu volgend slot voor een verbreding van talige perspectieven door andere filosofen.

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN?

In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!

Schoonheid en dialect als schoonheid van het iteratief proces

Schoonheid van taal en dialect zijn in deze publicatie niet met die woorden aan de orde gekomen. Het is te belangrijk dit onbesproken te laten. Zo hebben we in muziekstukken mooie woorden om zorgvuldig uitdrukking te geven aan de muzikaal uit te dragen intenties. Voorbeelden hiervan zijn: con spirito (met spirit), allegro (een snelheid) en rubato (vrij). **Onze geschreven taaluitingen tijdens het werk voorzien we weliswaar niet van dergelijk zorgvuldig connotatieve aanduidingen, maar we herkennen wel (schone) wensen, voor een betere onderlinge afstemming, als 'kun je wat zachter, harder, rustiger, langzamer, vrolijker of met je hart praten?'**

Over dialect is bekend dat het bijdraagt aan de identiteit van mensen, omdat ze in dat taalgebruik zijn opgegroeid. Het is oppassen dialecten zich te doen vervagen en goed te blijven luisteren naar de stijl, met haar betekenisgeving, waarin de ander zich uitdrukt. **We herkennen bijna allemaal het verschil in dialecten en volkstalen, zoals het Haags, het Utrechts, het Amsterdams en het Rotterdams en weten wat voor waarde daaraan wordt gehecht. Hier-mee 'sluit' de trilogie ook in de relatie taal en kunst, als we de taalkunst in de dialecten ook als kunst willen zien.**

De verbondenheid tussen muziek en taal in connotaties, gesprek en dialect dienen we te beschouwen als een belangrijke boodschap voor mogelijkheden in diversiteit tijdens het gebruik van taal (bij samenwerken). Het kan nu juist net die swung geven waar we zo'n behoefte aan hebben om onze binnen- en buitentaal tot een afstemming te brengen waar we zo naar (blijken te) verlangen.

Schets van wat enkele andere linguïstische filosofen stelden over taal

We eindigen ook met waarmee we begonnen, het denkwerk van filosofen:

'Betekenis kan niet los worden gezien van de activiteiten en het gedrag van de taalgebruiker'

(Wittgenstein – filosoof 1889-1951)

'De geest is absoluut geen schone lei bij de geboorte'

(Chomsky 1928- ...)

We sluiten af met een schets van wat enkele nog niet aan de orde gekomen linguïstische filosofen (vanaf de 20^e eeuw) over taal hebben uitgedrukt. In onderstaande tabel hebben we:

- (in middelste kolom) weergegeven in hoeverre er sprake is van een bevestiging van in deze publicatie benoemde (bruikbare) aanknopingspunten voor de relatie taal en samenwerken en
- (in rechter kolom) weergegeven in hoeverre de uitdrukking van de filosoof een uitnodiging is over de betekenis van taal scherp te blijven.

<i>Filosoof en zijn uitdrukking</i>	<i>in hoeverre bevestiging van aanknopingspunten voor de relatie taal en samenwerken</i>	<i>in hoeverre uitnodiging over de betekenis van taal bij het samenwerken scherp te blijven</i>
Gottlob Frege (1848-1925) <i>De betekenis van een term kan alleen in de context van een zin worden gegeven</i>	<i>Talige focus, in context zin</i>	<i>betekenis van term</i>
Ferdinand de Saussure (1857-1913) <i>Taal is een systeem van tekens waarvan de relaties in het abstracte kunnen worden bestudeerd</i>	<i>Talige focus, tekens met relaties</i>	<i>systeem van tekens in het abstracte</i>
George E. Moore (1873-1958) – Principia Ethica (1903) <i>De vraag of iets goed is, blijft altijd een 'open' vraag</i>		<i>er blijft 'open' vraag</i>
Jacques Derrida (1930-2004) <i>Er bestaat geen vaste conceptuele ordening van betekenisdragers</i>		<i>ordening van betekenisdragers</i>
Lev Semenovich Vygotsky (psycholoog 1896-1934) <i>De structuur van de taal is niet eenvoudigweg het spiegelbeeld van het denken</i>	<i>Talige focus, over structuur</i>	<i>niet eenvoudig spiegelbeeld denken</i>
Alfred Tarski (1902-1983) <i>Waarheid is een eigenschap van zinnen, niet van wereld of toestand</i>	<i>Talige focus, eigenschappen zinnen</i>	<i>relatie tussen waarheid en zinnen</i>
Alfred Jules Ayer (1910-1989) – linguïstisch fenomenalisme <i>Uitspraken over materiële objecten kunnen gereduceerd worden tot uitspraken over zintuiglijke indrukken</i>	<i>Talige focus, zintuiglijke indrukken</i>	
Jan H Mattsson (ValuesOnline - www.value.se/en - humanist) <i>Voor een bewust waardenperspectief, ontwikkelt zich een nieuwe kennisarchitectuur, een nieuwe taal gebaseerd op fundamentele principes en waarden dat leidt tot zuiver taalgebruik en authentieke dialogen</i>	<i>Talige focus, bewustwording vanuit waarden</i>	<i>leiden tot zuiver taalgebruik</i>

Figuur 19: aanknopingspunten voor óf uitnodiging scherp te blijven over de relatie tussen taal en het samenwerken

WAT HEEFT TAAL MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit taal ons samenwerken!*

De benaderingen van taal door filosofen roept stimulerende vragen op over de betekenis van taal bij samenwerken. De hoofdvraag, 'Wat heeft taal met samenwerken te maken?', heeft daarmee ook een subvraag gekregen, 'Wat is er nu zo specifiek aan taal dat het bijdraagt aan samenwerken?'

Dat taal ons problemen geeft is, mede gezien de inhoud van deze publicatie, geen verrassing meer. Het beantwoorden van goede vragen zijn wij gaan zien als een ware verrijking voor bewustwording over de schatkamer die taal in het haar toepassing in zich heeft. Het heeft zeker geleid tot het ook kunnen beantwoorden van de vragen:

1. Wat is de betekenis van taal? (als kunst, in het zenden en ontvanger, bij begrijpen/begrepen worden)
2. Wat is taal? (letterlijk, praktisch, filosofisch)
3. Wat is de functie van taal? (de trilogie biedt diverse gezichtspunten)

Met de perspectieven die we onderzochten, kunnen we samenwerken zien als een verbindend (productie)middel dat in organisaties, privé - en sociaal leven bijdraagt aan effectiviteit en zingeving. *Bemoedigend is dat er in de taalvarianten van de definitie van samenwerken als het ware 'ruimte' zit, om o.a. stijlen te benoemen, waartoe we met figuur 18 uitnodigen het samenwerken te bezien vanuit 'Beleving van taal IN onszelf en IN onze interacties'.*

Omdat voor veel mensen buitentaal de primaire associatie is die ze met taal hebben, moge het duidelijk zijn dat we daarmee de betekenis en de functie van taal én wat taal feitelijk is tekort doen.

Alleen al om die reden geeft deze publicatie aanleiding moeite te doen taal meer bij ons 'naar binnen' te brengen om het proces van verrijking van die 'binnentaal' zich ten goede te laten komen voor eveneens een verrijking voor de toepassing van onze 'buitentaal' en onze taalgemeenschap!

NOTEN

1. **Wittgenstein en de muziek** (artikel Erik Heijerman-2007)
2. **Filosofie van taal en tekst** (René van Woudenberg - 2002)
3. **De erfenis van Chomsky** (publicatie Geert Booij - 2004)
4. **Ooit kunnen we zeggen wat taal is** (Marieke Klokman in Trouw – 29 juli 2014)
(Volgens nestors als Naom Chomsky en Ian Tattersall weten we nog altijd niet hoe taal is ontstaan en geëvolueerd. Jonge onderzoekers denken daar anders over)
5. **Op Waarden gebaseerd Zelfleiderschap**
(Facilitatie Seminar 4A-Proces ValuesOnline/2012/09/18)
6. **Taal en muziek in optimaliteitstheorie** (artikel Dicky Gilbers & Maartje Schreuder)
7. **Samenvatting over muziek en taal** (Maartje Schreuder)

